शपंस्तथा Bk. 17. 4; प्रतिवाचमदत्त केशवः शपमानाय न चेदिभूभुजे Śi. 16. 25. —*Caus.* (शापयति-ते) 1 To bind by an oath, conjure; शापितोऽसि गोब्राह्मणकाम्यया Mk. 3; शापितासि मम सर्वाङ्गकावलोकितयोश्च जीवितेन यदि वाचा न कथयसि Māl. 8. -2 To cause any one (acc.) to swear by (instr.); सत्येन शापयेद्विप्रं क्षत्रियं वाहनायुधैः Ms. 8. 113.

शपित *p. p.* Cursed; इति रोषवशादुभौ तदानीमन्योन्यं शपितौ नृपद्विजेन्द्रौ Rām. 7. 55. 21.

शपः [शप्-अच्] 1 A curse, an imprecation. -2 An oath. -3 A corpse (wrong reading for शव).

शपथः [शप्-अथन् Uṇ. 3. 112] 1 Cursing. -2 A curse, an imprecation, anathema. -3 An oath, swearing, taking or administering an oath, asseveration by oath or ordeal; आमोदो न हि कस्तूर्याः शपथेनानुभाव्यते Bv. 1. 120; Ms. 8. 109. -4 Conjuration, binding by oaths; सपदि शपथैः प्रत्यावृत्तिं प्रणम्य च याचते Māl. 3. 2. **-Comp. -उत्तरम्, -पूर्वकम्** *ind.* with oaths. **-करणम्** taking an oath. **-पत्रम्** an affidavit, a statement on oath.

शपनम् 1 See शपथ; वृथा हि शपनं कुर्वन् प्रेत्य चेह च नश्यति Ms. 8. 111. -2 Reviling, abuse.

शप्त *p. p.* 1 Cursed; निशम्य शप्तमतदर्हं नरेन्द्रम् Bhāg. 1. 18. 41. -2 Sworn. -3 Reviled, abused; (see शप्).

शफः, -फम् [शप्-अच् पृषो० पस्य फः] 1 A hoof; सुरभेर्महिषा गावो ये चान्ये द्विशफा नृप Bhāg. 6. 6. 27. -2 A claw; यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्यां शफाम् Vāj. 12. 4. -3 The root of a tree. **-Comp. -ऊरुः** *f.* a woman having thighs resembling the two divisions of a cow's hoof; see P. IV. 1. 70. The early commentators of Pāṇini or of other schools of grammar evidently think that the word is two well-known to require any explanation. Viṭṭhala, Bhaṭṭojī and others think that the word means 'a woman whose thighs press together like hoofs'. But there is not the slightest doubt that the sense of similitude is present here and the word comes within the purview of the previous rule ऊरूत्तरपदादौपम्ये. Or it may mean a woman whose thighs are marked with the sign of hoofs. Sriṣṭidhara the commentator on the Bhāṣāvṛitti gives the correct meaning: शफं खुरः। ताच्चिह्नयुक्त ऊरुर्यस्याः।

शफरः (-री *f.*) [शफं राति रा-क Tv.] A kind of small glittering fish; मोघीकर्तुं चटुलशफरोद्वर्तनप्रेक्षितानि Me. 42.; मनोऽस्य जह्रुः शफरीविवृत्तयः Ki. 4. 3; Śi. 8. 24; Ku. 4. 39. **-Comp. -अधिपः** the fish called Ilīśa.

शफरुकः A box, pot; Hch. 4.

शब(व)रः 1 A mountaineer, barbarian, savage; राजन् गुञ्जाफलानां स्रज इति शबरा नैव हारं हरन्ति K. P 10. -2 N. of Śiva. -3 The hand. -4 Water. -5 N. of a celebrated commentator and writer on Mīmāṁsā. **-री** 1 A Śabara female. -2 A female *Kirāta* who was an ardent devotee of Rāma. **-Comp. -आलयः** the abode of wild mountaineers or barbarians. **-कन्दः** a sweet potatato. **-बलम्** an army of mountaineers; वनमार्गेण दुर्गेण गच्छन्नधिकबलेन शबरबलेन रभसादभिहन्यमानः Dk. 1. 1. **-लोध्रः** the wild *Lodhra* tree.

शब(व)ल *a.* (शप्-अल, बश्च Uṇ 1. 99) 1 Spotted, brindled, variegated; क्वचित् प्रभा चान्द्रमसी तमोभिश्छायाविलीनैः शबलीकृतेव R. 13. 56; 5. 44; Mv. 7. 26. -2 Varied, divided into various parts. -3 Articulate; imitative. -4 Mixed; आनन्दशोकशबलत्वमुपैति चेतः Māl. 9. 54. -5 Disfigured, pale; चिन्तया शबलं मुखम् Bhāg. 6. 14. 21. -6 Disturbed, afflicted; अत्युत्कण्ठः शबलहृदयोऽस्मद्विधो बाष्पधाराः Bhāg. 10. 90. 20. **-लः** A variegated colour. **-ला, -ली** 1 A spotted or brindled cow. -2 The cow of plenty or Kāmadhenu q. v. **-लम्** Water.

शबलिमन् Variegated condition or appearance; शबलिमा बलिमानमुषो वपुः Śi. 6. 27.

शब्द् 10 U. (शब्दयति-ते, शब्दित) 1 To sound, make a noise. -2 To speak, call out, call out to; विततमृदुकराग्रः शब्दयन्त्या वयोभिः परिपतति दिवोऽङ्के हेलया बालसूर्यः Śi. 11. 47. -3 To name, call; ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्द्यते Bhāg. 1. 2. 11; अत एव सागरिकेति शब्द्यते Ratn. 4. —With अभि to name. —प्र to explain. —सं to call out to.

शब्दः [शब्द्-घञ्] 1 Sound (the object of the sense of hearing and property of आकाश); अथात्मनः शब्दगुणं गुणज्ञः पदं विमानेन विगाहमानः R. 13. 1. -2 Sound, note (of birds; men &c.), noise in general; विश्वासोपगमादभिन्नगतयः शब्दं सहन्ते मृगाः Ś. 1. 14; स शब्दस्तुमुलोऽभवत् Bg. 1. 13; Ś. 3. 1; Ms. 4. 31; Ku. 1. 45. -3 The sound of a musical instrument; वाद्यशब्दः Pt. 2; Ku. 1. 45. -4 A word, sound, significant word (for def. &c. see Mbh. introduction); एकः शब्दः सम्यगधीतः सम्यक् प्रयुक्तः स्वर्गे लोके कामधुग्भवति; so शब्दार्थौ. -5 A declinable word, a noun, substantive. -6 A title, an epithet; यस्यार्थयुक्तं गिरिराजशब्दं कुर्वन्ति बालव्यजनैश्चमर्यः Ku. 1. 13; Ś. 2. 15; नृपेण चक्रे युवराजशब्दभाक् R. 3. 35; 2. 53, 64; 3. 49; 5. 22; 18. 42; V. 1. 1. -7 The name, mere name as in शब्दपति q. v. -8 Verbal authority (regarded by the Naiyāyikas as a Pramāṇa. -9 Grammar; Dk. 1. 1. -10 Fame; लब्धशब्देन कौसल्ये कुमारेण धनुष्मता Rām. 2. 63. 11; स्वर्गाय शब्दं दिवमात्महेतोर्धर्मार्थमात्मस्थितिमाचकाङ्क्ष Bu. Ch. 2. 53; (cf. also 'शब्दोऽक्षरे यशोगीत्योः'—हैमः). -11 The sacred syllable ओम्. -12 A technical term. **-Comp. -अक्षरम्** the sacred syllable ओम् uttered aloud. **-अतीत** *a.* beyond the power or reach of words, indescribable. **-अधिष्ठानम्** the ear. **-अध्याहारः** supplying a word (to complete an ellipsis). **-अनुकृतिः** onomatopœia. **-अनुरूप** *a.* proportionate or corresponding to the sound; शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यम् Pt. 1. **-अनुशासनम्** the science of words; *i. e.* grammar. **-अर्थः** the meaning of a word. (**-र्थौ** dual) a word and its meaning; अदोषौ शब्दार्थौ K. P. 1; न त्वयं शब्दार्थः, व्यामोहादेषा प्रतीतिः ŚB. on MS. 4. 1. 14. **-अलंकारः** a figure of speech depending for its charmingness